

ENSV SARK-i Banditismivastase Võitluse Osakonna eriteade
13. veebruar 1946. a.

10. veebruaril 1946 võtsid SARK-i Võrumaa osakonna töötajad Võrust Rõuge valda viiva tee 4. kilomeetril kinni Võru Keskkooli vanemate klasside õpilased, kes püüdsid telegraafipostidele kleepida nõukogudevastaseid lendlehti:

- 1) **Yeski Heino** Voldemari p. sünd. 1928. a. 9. kl. õpilane
 - 2) **Kaska Valev** Jaani p. sünd. 1929. a. 10. kl. õpilane
 - 3) **Tammemägi Hans** Rudolfi p. sünd. 1929. a. 9. kl. õpilane
- Läbiotsimisel võeti kinnivõetuil ära 259 nõukogudevastase sisuga lendlehte, sh. Nõukogudevastase ajalehe Ugandi eksemplar.
ENSV Siseasjade rahvakomissar kindralmajor A. Reserv
ERA F R-LN5 s127. 1106-109

Ugandi

Võru koolipoiste põrandaalune leht aastast 1945

Nr 90

26 märts 2010

XVI aastakäik

TÄNANE LEHT: VALEV KASKA ✉ RAVILA 7, VILJANDI 71008 ☎ 433 5617

Vabaduspäeval Tartus

Kallid tüdrukud ja poisid, kooliõed ja vennad. Lugupeetud külalised.

Kaks päeva tagasi pühitseti Eesti iseseisvuse 92. aastapäeva. Täna oleme juba Vabariigi 93. aastat, mu sõnavõtt ei ole aastapäeva peokõne vaid argimurede-igapäevasündmuste tegemiste jutt.

Eesti II Maailmasõjajaelne iseseisvuse aeg oli 22 aastat, millest saksa okupatsioon ja Vabadussõda maha arvestades saame 20 aastat rahulikku ülesehitavat aega. Nüüd oleme juriidiliselt vabad olnud 18 aastat, kui lisame siia paar taasiseseisvumisele eelnenud aastat kui saime KGB valvsa pilgu all lõugu lõksutada, siis saame ka 20 aastat kui juba kuidagi saime tegelda oma Eesti asjadega. Kaitseliit pühitses alles oma taastamise 20. aastapäeva. Oma vabadusmonumente taastasime samuti juba 21 aastat tagasi. Ja paljud rangelt iseseisvusmeelsed organisatsioonid on pühitsenud ja pühitsevad tänavu oma 20 aastast taastamisjärgset tegevust.

Miks ma ütlesin KGB valvsa pilgu all? 28 aprillil 1990. aastal toimetasid Viljandi KGB 2 töötajat miilitsa, või oli siis juba miilits muutnud oma nime politseiks, kaasamisel minu kodus ja minu poegade kodudes Viljandi- ja Pärnumaal läbiotsimise. Prokurööri läbiotsimise orderil oli „seoses naabruses toimunud elektroonikaaparaatide vargusega“. Läbiotsimisel üle poole tunni lehitseti läbi raamatuid raamaturiulitel. Ja see oli kõik. Kui Pärnumaa poeg oli küsinud „milles asi“ siis oli vastatud „Ta valiti piirkonna ERSP esimeheks“ Niipalju siis „revolutsioonilisest valvusest“.

Aga me uskusime ja lootsime et vene värgil on sedapuhku siiski lõpp käes. Ja nii ka veel siinmail kõndivad sõjamehed ootavad paari sõna meie riigivalitsetajelt **-Mehed, Te võitlesite õige asja eest -** Tuhanded, kes jõudsid ära oodata Eesti taasiseseisvuse, on nüüd manalateedel, kuulmata neid ainsaid sõnu neilt, kes tänu neile, elavad vabas Eestis ja on tõusnud juhtideks-valitsetajeks. Veel on elus mehi kes ootavad neid sõnu.

Ka meie, õpilastevastupanu või vabadus-võitlejad, oleme oodanud **- Poisid, tüdrukud, Te tegutsesite õige asja eest ja nimel -**

Neid sõnu me ilmselt ei kuule. Lähevad täide punakomsomolka Reet Oja öeldud sõnad **- Ega enne rahu ei saa kui viimne on mulla all.**

Kurikuulus Max Jakobsoni komisjon ütles **-nad väärivad mälestust saksa okupatsiooni ohvritena - mitte eesti sõduritena.**

Ka president oma 2008. aasta Võidupüha kõnes **- Mälestagem ja mäletagem Eesti julgeoleku ja turvalisema maailma eest Iraagis ja Afganistanis surma saanud Andres Niinemäge, Alle Illenzeeri, Kalle Torn, Jako Karuksit ja Ivar Brokki, nagu me mäletame ja mälestame Vabadussõjas langenuid.**

Unustage

II Vabadussõja - Idarinde, Narva, Sinimägede, Emajõe langenuid. Unustage palesõjajaege vastupanuvõitluse langenuid - unustage Siberis hukkunud.

Kas tõesti need kõik on saksa okupatsiooni ohvrid?

Sellele tõmbab joone alla jaanuaris 2009 Postimehes reporter Vahur Koorits **- Mul on ausalt öeldes kõrini Eestis viimastel aastatel võimust võtnud ajaloo hullus.**

Nii et unustage Juhan Liivi sõnad **- Kes minevikku ei mäleta, elab tulevikuta-**

Iga elusolend, olgu väike või suur, hakkab vastu niipalju kui tal on jõudu kui talle kallale tullakse.

Ka meie hakkasime vastu, kui meid oli juba suurte poolt maha müüdnud, end kaitsma? Uppuja haarab ka õlekõrrest ja meile oli saksa relv ja munder selleks õlekõrreks, mis aitas meid end kolm aastat veepeal hoida ja tuhandete põgenejate ja tuhandete siiajäajate tõttu täna siin seista ja olla.

Ei ole vaja eriti lennukat mõtlemist et kujutada pilti mis oleks juhtunud siis kui ükski eestlane ei oleks võtnud kätte relva ja kolme aasta jooksul võitlend sellega Eestimaale tungiva venelase vastu.

Aga oli ka neid. Jaan Kross ütleb läbi vaimuinimese suu -
leidub mooduseid ja kontakte, mis aitavad Soomest edasi. Harrak on juba mitmendat kuud Rootsis. See eestlaste kogumine Soome väkke on vaevalt targem kui leegion. Üks poiste tapmine kõik. Jah, see on valdavalt vaimuinimeste ja nende kes peavad ka ennast vaimuinimeseks ja teistest peajao paremaks, üldine hoiak. Meie oleme paremad, meie veri on kallim ja parem mida ei tohi valada. Vere valajateks olgu lihtsamad inimesed ja toogu meile vabadus ja heaolu kätte.

!944.aasta veebruaris oleks Punaarmee purustatud ja moraalselt laostunud taganevate saksa üksuste kannul üle ujutanud Eestimaa mis oli ka Moskvas Punaarmeele etteantud operatsioonikäsus ette nähtud. Ainult tänu eesti mehele peatati venelaste edasitung rohkem kui pooleks aastaks.

Eesti mehed olid need kes hävitasid Mehikoorma-Meerapalu dessandi, likvideerisid ohtlikud venelaste sillapead Narva jõe länekaldal, eestlased olid need kes Sinimägedes Grenaderimäe tagasivallutamisega panid seisma venelaste edasitungi. Veel sai Eesti kaks kuud hingetõmbeaega. Selle ajaga jõuti ette valmistada iseseisvuse taas väljakuulutamise, mis oli põhi alustoeks taasiseseisvumisel

Ka soomlasi aitas meie Narva ja Sinimäed. Kui kogu Leningradi alt vabanenud mitmesaja tuhandeline punavägi oleks märtsis-aprillis paisatud Karjala Kannaksele ja Soome laht oleks olnud venelaste sisemeri.

Kas punavägi oleks siis peatunud Viiburis?

Aga see pole see mille pärast ma siin praegu seisan. Seda kõike millest oli juttu teate isegi ja veel rohkemgi. Tahaks rääkida tänasest. Tahaks rääkida mida me veel oleme võimelised tegema ja mida saame teha. Kuuskümmend viis aastat tagasi me teadsime et vähestel õnnestub vältida Siberi teekonda, kuid me tegime. Meist ei ole enam sambaõhkijaid. **Olgugi et hädasti oleks vaja.**

Rahva püsijäämiseks on vaja talletada ja jäädvustada kõik rahva elu ja olemisega seotu. Mitte kellegi lõbuks või eneseupitamiseks ei kirjutata mälestusi, sündmusi, ei püstitata mälestusmärke ja taastata lõhutuid.

On olemas raamat „Saatuskaaslased“, „Vastupanuvõitlus“ ja kindlasti veel kümneid mälestusteraamatuid nendest aegadest ja läbielatud, nagu „Minu nooruse vanglad“ jt.

See mida meie siinoliigid oleme teinud, läbi elanud, on selge ja arusaadav meile endile ja tihti tundub et mis ma ikka räägin - asi on ju selge, kõik teavad. **Aga meie lapselapsed ei tea** isegi taasiseseisvumisest midagi või täit tött, rääkimata meie omaaegsest vastupanuvõitlusest kui olemas ei olnud veel ka praeguste laste isasid - emasid.

Kaheksandat korda ma viin Viljandimaal läbi kooliõpilastele kirjandite - referaatide võistlust igal aastal

Vabaduspäevaks üldpealkirja all **Eesti iseseisvuse eest.** Tänavu oli ühes töös järgmised read

Sissejuhatuseks uue ärkamisaja kronoloogia: 1986
 Glasnost ja Tšernobõl

1987

Hirvepark, IME, EMS -muinsuskaitse

1988

Rahvarinne, delegatsiooni Moskva kongressile, EKP XI pleenum, Rahvarinde Eestimaa laul Lauluväljakul ja samas vaimus edasi. Aga kuhu jääb **Balti apell, 40 kiri, ERSP asutamine, Kodanike Komiteed?**

Paraku on meil praegu kaks erinevat Eesti ajalugu. Niinimetatud Laari ja Savisaare oma. Esimene käsitleb sündmusi selle Eesti Vabariigi seisukohalt mis kukutati venelaste poolt 1940 ja taastas ja taastab vabariiki selle riigi õigusjärglasena. Teine käsitleb seda 1935. aastal Moskvas Kominterni 7 kongressil soovitatud rahvarinde uue vabariigi vaimus. See mida meeletult tahtis 1991. aasta augustis teha Ülemnõukogu - kuulutada välja uus Eesti Vabariik, millel poleks mingit tegemist olnud 1918. aasta vabariigiga.

Komiterni otsus oli ühene -me ei suuda kaasa haarata riigi kukutamisele elanikkonda, kuid moodustades rahvarinded, saama nende toel haarata võimu.

Tänu Eesti Komiteele seda siiski ei juhtunud. Me elame siiski õigusjärgses Eesti Vabariigis.

Ka see on ajaloo mittetundmise häda kui loetakse ainult ühte ajalugu, nagu see on ilmselt eespool toodud tsitaadi järgi.

2008. aasta 1. veebruaril, Võru punastest vabastamise 89. aastapäeval Kreutzwaldi gümnaasiumis raamatut „Vastupanuvõitlus“ esitades, hämmastas mind ühe õpilase küsimus **-Aga mida te tegite?**

Siit kerkiski mu ette mõte, tuleb Tootsi kombel puust ette teha ja veel punaseks värvida.

Ütlesin välja mõtte **-Püstitada mälestuskivi - sammu - Lükkäl langenud 9.sale metsavennale.** Tol hetkel oli see unistus, konkreetse sisuta. Umbes, et küll aeg annab arutust.

Pealesõjaaegne vastupanuvõitlus oli nii või teisiti seotud ka metsavendlusega. Teadaolevalt ainukesena vabariigis oli nii tihe side õpilaste ja metsavendade vahel ainult Võru keskkoolis.

Paraku aga aeg arutust ei andnud ja et mitte oma sõnu süüa, siis läbi olematuse sai teoks et 30. mail 2009. avati Nursis Võru-Valga tee 13,4 kilomeetril Lükkä teevaru kõrval mälestussammast üheksa langenud metsavenna nimega. See sai teoks üksikinimeste otsuste annetuste läbi. Kogu ettevõtmine läks maksma 33 tuhat, millest 20 olid üksikisikute annetused

Selle jätkuna tänavu 18. mail avatakse samas Nursis, endises koolimajas, muuseumituba põhiliselt Lükkä punkriasemelt leitud esemetest ja metsavendlust käsitlevatest kirjutistest. Selleks ajaks loodame läbi viia punkriasemel otsimised - kas on kolm langenud metsavenda kelle matmispaik ja üldse matmine on teadmata, maetud samasse punkri juurde langemiskohale. Kavast on muuseumituba laiendada tulevikus kogu Võru-Valga-Põlvamaa metsavendlust käsitlevaks väljapanekuks.

Ja edasi. **Realsed eeltööd käivad Lükkä punkri taasehitamiseks, sinna 3,5 kilomeetri pikkuse matkaraja rajamisega ja etteteatamisel ekskursioonidele giidi andmisega.**

On koostöökokkulepe Võru Kaitseliiduga kes oma jõududega püstitab punkri ja rajab matkatee, millest umbes kilomeeter tuleb soistel kohtadel kilpteena. Ja tulevikus igakevadine ja sügisene Kaitseliidu poolne raja korrastus. Ettevõtmise on omaks võtnud Rõuge vallavalitsus omapoolse nõu ja jõuga.

Palve Teile kõigile! Vajame rahalist toetust materjalide muretsemiseks. Iga selleks annetatud kroon on vajalik selle ettevõtmise teostamiseks. Palun, ärge mõelge et see on kellegi isiklik või ainult oma maakondlik ettevõtmine. See on meie kõigi ettevõtmine.

Ettevõtmisel osalejaid seltse on neli ja üheks on Õpilaskorraldajate Liit. Oleme siis väärilised oma

Viljandi Lossipargis 25 märts

Ma ei ole küüditatu. Olen koolipoiss. Meie, ligikaudu 800 pealesõjaaegses Eesti vastupanuvõitluses osalenud ja selle eest venelaste poolt Siberi teekonnale saadetud kooliõpilast **olime - oleme - ja jääme ka igavikus - koolipoisteks - tüdrukuteks**, meie rahva mälus ja meeles.

Seistes selle mälestuskivi juures kus on sõnad **küüditatud ja Viljandimaa** me mälestame ja mäletame kõiki kommunistiohvreid nii siin kui mujal Eestis, mitte ainult oma koduküla-, valla-, või maakonna ohvreid, vaid kogu rahva ohvreid. Ei ole tähtis mis kirjad on kivil, kus tänasel päeval seisame.

Venelaste poolt Eesti okupeerimisel, nii neljakümnele kui neljakümnele aastal ja sellele järgnevatel aastail on meie rahvale venelaste ja nende käsilaste, meie oma rahva poegade-tütarde poolt teostatud rahvuse hävitamist, taheti teha teoks see mis ei läinud korda Juhan Julmal, Peeter Esimesel ja lõpuks ka Leninil-Stalinil meie oma juudaste kaasabil ei läinud see korda. Rahvas jäi. Nüüd nutavad need juudad krokodilli pisaraid. Andestada, unustada. Kellele? Mida? Isegi kohtupingis, ei tunnustata end süüdi ja ei paluta rahvalt andestust. Kellele siis andestada? Nad ju ise ei taha, enda meelest on nad toimunud õiglaselt ja ausalt. Vaat et nemad olid ja on veel suuremad kannatajad

Õpilaskorraldajate Liidu liikmed ja toetame ettevõtmist.

Miks ma seda kõike teen? Olen veendunud et mida rohkem me teadvustame, mida rohkem me kirjutame, mida rohkem me püstitame mälestusmärke - sambaid - seda kindlam on et meie võitlust ei saa olematuks teha ja maha vaikida. Seda kindlam on ka meie iseseisvuse püsima jäämine.

Raamatut võib lugeda või mitte, aga mälestusmärk - sammas - rajatis paratamatult tuletab alati sellest möödudes meelde

Miks?

Nüüd te küsite „Kas sellist Eesti riiki me tahtsime. Jah me tahtsime Eesti riiki, oma riiki.

See milline ta on, on juba meie endi teha ja meie endi tehtud. Me oleme ise valinud need tegijad, ja kui nad teevad midagi mis meile ei meeldi mida me ei taha, siis on see meie endi viga et valisime mitte õiget inimesed.

Sellepärast meie kohus on hoida ja kaitsta oma riiki sarnane nagu ta on. See on rahva tahe. See peab olema ka meie tahe.

Täna tähelepanu eest.

Aitäh!

Kõne Eesti Õpilaskorraldajate Liidu kokkutulekul

kui need keda nad otseselt või keda nende näpunäitel Siberisse saadeti.

Armsad kommunistiohvrid. Kas peame tundma sügavalt kaasa neile juudastele, et oleme neile valmistanud tohutuid hingepiinu. Ja valmistame ka täna et julgeme seista siin.

Neid kommunistiohvreid võime liigitada ja lahterdada igati. Kes arreteriti, kes mõrvati, kes küüditati, kes näljutati surnuks tööpataljonis, kes sunniti relvaga oma kodu kaitsva venna või isa vastu vennatapusõtta.

Neid kõiki me mälestame täna seistes siin selle kivi juures. Täna päev on eriline seetõttu et me tähistame üht hetke suurima hävitusoperatsiooni mälestuspäeva, kus paari päeva jooksul võeti vabadus rohkem kui 20 000 inimesel ja paartuhat sunniti metsavennaks et pääseda Siberisse saatmisest. Kuid me ei unusta ka teisi vene okupantide ohvreid.

Valeri Kalabugin, venelane, müts maha tema ees, meenutab oma isa sõnu: „poeg, pea meele et meie oleme kutsumata külalised siin maal, kes me oleme valmistanud siinseile inimestele nende oma kodudes palju kannatusi, me peame austama ja igati arvestama siinse rahva tahet ja kombeid“.

Neid sõnu ei kuule me rohkem ei siin ega sealpool Peipsit.

Me seisame tõsiasja ees kus meenuvad väikse koolipoisina veel vabas Eestis noorkotkana ettekantud luuleread.

**Tõusid praksuvad leegid ajaloo tunglast
aastal ükstuhat üheksasada kaheksateist
tõeks töötas saada muinasjutt vabadus aatest
õnnejoobumus valdas siis igatüht meist.
Kuid idakaar tumeneb, usk lootuski sumeneb
ja üle kodumaa raja käib ohe ja nutt.
Kuid siiski veel leidub meil mehi
kel hinges on nooruse lõõsk,
neil kahtlus kulmu ei ehi
usk lootus on tugev ja rõõsk.
Algab vabadusvõitlus.**

Idakaar tumeneb ka täna. Kas leidub ka täna meil mehi
kel kahtlus kulmu ei ehi?

Baltisakslasest estofiil Georg Schultz-Bertram ütles aastal 1839 Õpetatud Eesti Seltsis, kus valdavas enamuses olid baltisakslased, oma ettekandes **Andke rahvale eepos ja ajalugu, ja kõik on võidetud.** See oli aeg kus soomlastel oli oma Kalewala valmis ja meil hakati kokku panema Kalevipoega. Rahvas sai eepose ja ka tänu Faelmannile, Kreutzwaldile, Jannsenile, Koidulale, Hurdale, ajaloo. Nimetust orjarahvast-maarahvast sai rahvus ja rahvus võitis.

Kas suudetakse tänasel päeval tunnistada endale ja rahvale- **Mida olen ma teinud?**

Veel oodatakse paari ainsat sõna -**mehed-naised te seisite õige asja eest.**

Jääb loota et uus rikkumatu eneseväarikusega pealekasvav põlvkond suudab siiski siin üleilmastavas maailmas säilitada oma rahvusväarikuse ja vajadusel **neil kahtlus kulmu ei ehi.**

Kõne kütüditatute mälestuskivi juures

Nach Moskau

Natürlich! Nii on seltsimees Putin juba kord meie presidendile öelnud. Mõni leheneeger hakkaks siin fantaseerima Putini ja Ilvese varasema kohtumise üle. Kaugel siis need Berliin ja München ikka on et üks KGB ohvitser ja tulevane president ei võiks kohtuda.

Paar aastat tagasi Putin leidis aega saadikuga Eestis, käia kalal, aga mitte aega öelda tere ka presidendile. Jeltsini matusel leidis president võimaluse öelda Putinile tere ja tutvustada iseennast „mina olen Eesti president“. Loodetavasti nüüd mais ehk ei ole vaja teretamisel uuesti korrata „ma olen Eesti president“. Või on? Imelik nagu mõelda et keegi pääseb esimesele, ikkagi esimene, mehele nii ligidale et tal endal on vaja ennast tutvustada. Meie kirjandusklassikas on väljend „Mis Su tere ka maksab“.

Olevat mõistetav et suur ei palu väikest, suur käseb, väike palub.

Mõned presidendi ütlemsed: „Venemaa ei ohusta Eesti kui NATO ja Euroopa Liidu liikmesriigi olemasolu“, „lääs, kaasa arvatud Eesti, peab Venemaaga suhtlemisel olema avatud ja

koostöövalmis“, „preambuli, õigemini selgitava sätte lisamine Eesti-Vene piirilepingu ratifitseerimise seadusele ei olnud riigikogul otstarbekas“, „Eestil ei ole mõtet sõdida gaasitoru Nord Stream ehitamise vastu“.

Kümnekond aastat tagasi tihtipeale hõisati et nüüd kohe saame tagasi presidendi ametiraha, asi olevat veel ainult mingite bürokraatlike paberite kordaajamise taga. Nüüd, viimased kümnekond aastat on ilmselt see tabu, seda ei meenutata, samuti nagu kord kirjutati et Voronežis koostatavat ülikooli varadest nimekirja, et ikka õiged asjad saaks tagasi anda.

Oleme nagu popsid-saunikud peremehe maal? Pops ei luninud peremehelt enda häärberisse laskmist, meie aga lunime.

Tunnistades seda et presidendi visiidist ei ole mingit suhete paranemist oodata. Miks siis? Kas riigi kulul Moskvasse uhkeid punalippe, sirpe-vasaraid vaatama. Neid mille hirmul vanemad eluga riskides ületasid sügise Läänemere? Mis see siis oleks? Kas kintsukaapamine pärast mõisatalli.

Kui suhtlevad riigi ametnikud igasugustel tasapindadel siis on see normaalne. Me peame, vaatamata kõigele püüdma tõesti suhelda igasugustel tasanditel et lõpuks võibolla, milleks on küll vähe lootust, saavutada mingisugune suhtlemisviis mis ei riiva meie õigusi ega eneseväarikust.

President mis on ju kokkuvõetult terve riik, terve rahvas, terve rahva eneseväarikus ei tohiks senikaua kuni üks peab ennast võrdsemaks, võtma osa võrdsema peopäevast. Liiasi kui see pidu on osake nendest kannatustest ja piinadest mis rahvale on osaks saanud. See on ju sama, mis peale peksu mõisatallis paruni kintsukaapamine.

Sven Mikser: „Eeskätt mälestatakse kõiki sõjaohvreid ja tähistatakse Teise maailmasõja lõppemist Euroopa pinnal. Need on asjad, mida ka meie olema kindlasti valmis väarikalt meenutama“.

Kas ikka mälestatakse kõiki sõjaohvreid? Võib kindlalt avansina väita et mälestatakse neid kümneid tuhandeid venelasi kes Narva ja Emajõe joonel Stalini käsku täites tuhandeid mehi, kes oma kodu kaitsesid, tapsid, neid mõrvarlendureid ja punapartisane kes Eesti linnades ja maal naisi ja lapsi tapsid. Kodukaitsjaid võib kindlalt väita, Moskvas küll keegi ei mälesta.

Teise maailmasõja lõppemisega Euroopas on ka nii nagu ta on. Mis tunded olid tavainimestel sõja lõpu suhtes on suur küsimärk. Kahjuks need inimesed on praktiliselt surnud juba enne taasiseseisvumist, nendelt enam küsida ei saa ja nende arvamust tollal ka keegi paberile ei pannud. Kas ikka need kümned tuhanded metsavennad ja nende sugulased, tuttavad võtsid rõõmuga vastu sõja lõpu. Nendele oli see sama mis kapteni lahkumine uppuvalt laevalt meeskonna mahajätmisega. Ei ole saladus et ka juhtivad jõud uskusid liitlaste kaasalöömist uue idasõjakäigu koheseks alustuseks. Läksid ju tuhanded ka selleks metsa. Püüti veel läänest juhtida metsavendlust.

Ka Tõnisson uskus, aga oli üks esimesi kes oma lõpu KGB tapakongis lõpetas,

Jaan Tõnisson 25 mail 1939 Riigivolikogu riigikaitse komisjonis: „Saksamaa ei tule meid kunagi kaitsma, kui tal siin huvisid ei ole... kui Saksamaa tuleb, võetaks meilt palju rohkem, kui Venemaa. Saksamaa juurib meie rahva siit välja viimseni“.